

Административноправни проявления на понятието „информация”

Райна Николова

Some administrative manifestations of information: *The paper justifies the administrative criteria for distinct the types of information. They are: the purpose (the aim, the task) of the information and the subject to whom it is concerned. In accordance with the first criterion the information could be classified as private information or public information. According to the second criterion the information could be categorized as personal information, business information or institutional information. Each one category from the second classification could be defined as information in personal interest or information in public interest.*

Key words: *Business Information, Information, Institutional Information, Personal Information, Private Information, Public information.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Конституцията на Република България поставя *свободата на информация* в основата на комуникационните и политически права на гражданите: „Всеки има право да търси, получава и разпространява информация» (чл. 41, ал. 1, изр. 1 от Конституцията). Като принцип на Конституцията свободата на информация се откроява от нравствената ценност „информация” по своята правна същност на субективно право. Като основна ценност на съвременното демократично общество правото на информация не е абсолютно, а относително право, което търпи ограничения. То не може да бъде упражнявано срещу правата и доброто име на другите граждани, както и срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала (чл. 41, ал. 1, изр. 2 от Конституцията).

Правото на информация се разглежда и като средство за гарантиране на ясното, демократичното и предвидимото държавно управление, отразено в чл. 41, ал. 2 от Конституцията: „Гражданите имат право на информация от държавен орган или учреждение по въпроси, които представляват за тях законен интерес, ако информацията не е държавна или друга защитена от закона тайна или не засяга чужди права”. *Субект* на това право могат да бъдат както физическите лица, така и юридическите лица.

Административноправното проявление на понятието „информация” поставя на преден план разграничението на видовете информация според нейното предназначение и в зависимост от вида правен субект, който тя засяга.

1. Понятие за информация. Видове информация

В националното законодателство липсва легална дефиниция на понятието „информация”. Помощ в тази насока ни дава Препоръка (2002) 7 на Комитета на министрите Препоръка (2002) 7 на Комитета на министрите до държавите-членки на Съвета на Европа за правото на журналистите да не разкриват източниците си на информация, приета на 8.03.2000 г. В Приложението към препоръката се дават дефиниции на няколко понятия, сред които и това на понятието „**информация**”: **означава всяко изказване на факт, мнение или идея под формата на текст, звук и/или картина.**

Информацията притежава множество белези. Съдържанието ѝ показва различните видове предназначение, с които се ползва този правен институт. Използването на това социално благо може да е свързано с публичната сфера, но може да обхваща и изцяло персонализиран, частен интерес.

а) Информация от публичен интерес и информация от частен интерес

Публичният характер (интерес) на информацията предполага, че основната цел на тази информация е чрез нейното разпространение да се запази целостта на обществото и на държавата, да се съхранят определени социални ценности, да се

гарантират обществените отношения, които позволяват да се защити както всеобщият, така и личният, персоналният интерес.

Изяснявайки пресечната точка на две важни ценности на съвременното демократично общество – свободата на изразяване и правото на личен живот, трябва да отбележим, че с разпространението на цифровите технологии ненакърнимата лична сфера и безопасността се разпростират и върху забраната за шпиониране на лица. Към посочената група отношения на персонална неприкосновеност се допълват и тези, които отбраняват личността от външна намеса. Най-често това са данни, които се събират, обработват или съхраняват от службите за сигурност, полицията, здравните власти, кредитни институции, общинските органи, работодателите и др. Това е зоната на т.нар *лична сигурност*, част от формулата „защитена от закон тайна“.

Частният характер (интерес) на информацията означава, че със запазването ѝ в сферата на интимното, неразкриваемото и неприкосновеното се цели съхраняване на свободите на индивида, автономно формиране и изразяване на неговата воля, съхраняване на конкретни и персонални предпочитания, постигането на лични ползи или реализирането на субективни цели и специфични преимущества.

б) Информация в зависимост от правния субект, до който се отнася

Този квалификационен критерий поставя на преден план изследването на проблема какъв тип правен субект засяга информацията.

В зависимост от това можем да направим заключение, че тя засяга персоналната, интимната сфера на човека (лична информация), разкрива дейността на бизнеса (стопанска информация), касае функционирането на публичноправните организации (институционална – обществена и класифицирана информация).

От своя страна, всеки един вид информация, отнасяща се до различните правни субекти, трябва да бъде разглеждана в контекста на интереса, който защитава или преследва.

2. Лична информация

Личната информация се отнася до конкретното физическо лице. Без значение е възрастта на това лице – дали се отнася до дете, ненавършило 18-годишна възраст, или засяга пълнолетен гражданин. В някои случаи тя може да засяга български или чуждестранни граждани, а в други – да се отнася единствено до български граждани.

Личната информация може да бъде две разновидности – от публичен интерес и от частен интерес.

а) Лична информация от публичен интерес

Личната информация от публичен интерес е онази информация, която обществото като цяло или отделни лица следва да притежават. Причината за постигането на тази публичност може да е различна – от морален укор, през правна сигурност на гражданския оборот до обществен контрол с цел предотвратяване на конфликт на интереси:

- информация за имуществото на лица, заемащи публични длъжности;
- информация за принадлежност на лицата към бившата Държавна сигурност и Българската народна армия;
- информация, свързана с предотвратяването на конфликт на интереси;
- информацията в имотния регистър.

б) Лична информация от частен интерес

Този вид информация е свързана с основния конституционен принцип за защита на личната неприкосновеност:

„(1) Личният живот на гражданите е неприкосновен. Всеки има право на защита срещу незаконна намеса в личния и семейния му живот и срещу посегателство върху неговата чест, достойнство и добро име.

(2) Никой не може да бъде следен, фотографиран, филмиран, записван или подлаган на други подобни действия без негово знание или въпреки неговото изрично несъгласие освен в предвидените от закона случаи.” (чл. 32). Тя е противоречива на информацията в публичен интерес и засяга най-интимната, най-отбраняваната област на човешкия живот:

- лични данни;
- данни за пациента;
- данни в интерес на детето;
- неприкосновеност на кореспонденцията;
- данни на потребителя на комуникационни услуги;
- информация за служителя;
- лична данъчна и осигурителна информация;
- лична банкова тайна;
- лична застрахователна тайна;
- лична информация, представляваща адвокатска тайна;
- лична информация, представляваща професионална тайна на нотариуса и съдия-изпълнителя;
- всеобща забрана за издаване на чужда тайна;
- запазване в тайна самоличността на свидетел или доброволен сътрудник.

3. Информация, свързана с бизнеса

Информацията, свързана с бизнеса, засяга вътрешнокорпоративната, производствената и всяка друга дейност на стопанските юридически лица и физическите лица – еднолични търговци.

а) Стопанска информация от публичен интерес

Стопанската информация от публичен интерес обхваща онази сфера от обществения живот, която има за задача да създаде сигурност в гражданските и търговските правоотношения при сключването, изменението или прекратяването на сделки с имущество:

- информацията в Търговския регистър;
- информация, която се съдържа в кадастъра и имотния регистър към Агенцията по вписванията.

б) Стопанска информация от частен интерес

Стопанската информация от частен интерес е свързана с конкурентната дейност между стопанските субекти. Тя изисква гарантиране на корпоративната сигурност чрез запазване на важна за развитието на правния субект информация:

- запазване на търговската тайна;
- запазване на производствена или търговска тайна;
- професионална тайна;
- друг вид поверителна информация от частен характер – лоялност на служителя, данъчна и осигурителна информация, информация, представляваща банкова и застрахователна тайна, професионална тайна на адвоката, нотариуса и частния съдия-изпълнител.

4. Институционална информация

Като принцип на Конституцията правото на информация е залегнал в разпоредбата на чл. 41, ал. 1. Неговото открояване от нравствената ценност

“информация” се дължи на правната същност на субективното право. Отличава се от естественото право на информация по начина на създаването си. В правен смисъл възниква по силата на юридическата норма. Въздигнато е като основна идея в Конституцията. Формите на съществуване на това право и неговото съдържание се свързват със задължението на държавата да осигури достъп и източници на информация (“пасивна прозрачност”) и да предоставя официално информация (“активна прозрачност”). В основата на ценностите са естествените права, които нямат нормативен характер и регулативни свойства, за разлика от правото на информация. То като субективно право притежава тези две характеристики – нормативност и регулативност.

Принципът обхваща т.нар. обществена информация по смисъла на ЗДОИ. Разглеждано в тесен юридически смисъл – като едно конституционно право, то се причислява към категорията на т. нар. негативни права с отбранителен (защитен) характер спрямо държавата, която трябва да се въздържа от намеса. Не е абсолютно. Ограниченията от административноправно естество се поставят с оглед защитата на националната сигурност, защита на здравето и морала, защита на репутацията и на правата на другите граждани, от съображения за запазване на тайна.

В правната теория съществуват няколко изисквания към създаването на ограничения:

1. ограниченията трябва да са предвидени в закон;

2. да са насочени към изброени цели и

3. да съществува потребност от тяхното въвеждане в рамките на демократичното общество.

Първото условие препраща към националната правна система. Един от аспектите на тази препратка посочва предпочитание към нормативен акт от ранга на закон. Той е нормотворчески вид акт. С него се създават правни норми. Същите се ползват с висша юридическа сила, тъй като регулират трайни и основни обществени отношения. Задължителен е за всички правни субекти. Действието му не зависи от актовете на други органи, освен от Конституцията.

Целите, които могат да позволят подобно лимитиране на свободата, са изброени в чл. 10, ал. 2 от ЕКЗПЧ. Това биха могли да са обществените отношения, свързани с националната и обществената сигурност; териториалната цялост, предотвратяване на безредици или на престъпления, защита на здравето и морала, защита на репутацията и правата на другите.

Третата предпоставка за налагането на ограничения се съдържа в Препоръка (2002) 2 на Съвета на Европа. Тя е свързана с конкуренцията на интереси. Критериите за прилагането на това последно изискване при налагането на ограничения на свободата на достъп до информация са два: принципът на “проверка за вреда” и принципът на “балансиране на интереса”. Прилагането на първия критерий означава, че ако разпространението на информация не причинява вреда някому, не съществува необходимост от създаването на ограничение. Другото условие за налагането на ограничение е проверката на обществения интерес. Общественият интерес е формулиран по нормативен път в чл. 41, ал. 1, изр. 2 от Конституцията.

а) Институционална информация от публичен интерес

Институционална е обществената информация и нейната правна уредба се съдържа в *Закона за достъп до обществена информация*. Обществена информация е всяка информация, свързана с обществения живот в Република България и даваща възможност на гражданите да си съставят собствено мнение относно дейността на задължените по закона субекти.

Обществената информация се създава, поддържа, съхранява и предоставя от публичните институции в рамките на различните отрасли на държавното управление – земеделие, устройство на територията, околна среда и енергетика, транспорт, пътища и съобщения, финанси и конкуренция, образование и наука, култура, труд и социална политика, здравеопазване, правосъдие, национална сигурност, политически партии.

б) Институционална тайна информация

Институционална тайна информация е класифицираната информация, както и трансформираната в класифицирана обществена информация.

Обществена информация, създавана и съхранявана от органите и техните администрации, е официална и служебна. В случаите, предвидени със закон, определена официална или служебна информация може да бъде обявена за класифицирана информация, представляваща държавна или служебна тайна (чл. 11 от Закона за достъп до обществена информация).

Чуждестранна класифицирана информация е класифицираната информация, предоставена от друга държава или международна организация по силата на международен договор, по който Република България е страна (чл. 27 от Закона за защита на класифицираната информация).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Административноправните проявления на понятието „информация“ произтичат от два основни критерия за нейното разграничение – предназначението ѝ (нейната цел) и субекта, за който се отнася. В зависимост от това имаме информация в публичен или частен интерес, както и лична, стопанска и институционална информация. Всяка една от категориите лична, стопанска и институционална информация може да бъде класифицирана към двата критерия – информация от публичен или частен интерес.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Георгиева, М., Р. Николова. Медийна регулация. Сборник от актове. Издателство „Сиби“. София, 2003 г. с. 344 – 377.

[2] Николова, Р. Защита на личния живот, безопасност и сигурност. – В: Дигиталните медии – речник на основните понятия. Велико Търново, Издателство „ФА-БЕР“, 2012 г., с. 260.

[3] Огнянова, Н. Информация и право. Публичноправни избираеми правни дисциплини. Книга 2. Издателска къща „Сиела“, София, 1998 г., с. 149.

[4] Панайотова, Е. Достъп до обществена информация. (Общ режим). Издателство „СИБИ“, София, 2003 г., с. 98 – 99.

[5] Спасов, Б. Народно събрание. Парламентарно право. Изд. NOVISSIMA VERBA, Бургас, 1992 г., стр. 77 – 82.

[6] Freedom of expression and information in a democratic society and the right to privacy under the European Convention on Human Rights & a comparative look at Articles 8 and 10 of the Convention in the case-law of the European Court of Human Rights. Report by Mrs Françoise Tulkens, pp. 21 – 22.

За контакти:

Доц. д-р Райна Николова, департамент „Право“, Нов български университет, тел.: 02 8110432, e-mail: rnikolova@nbu.bg.

Докладът е рецензиран.